

Deres ref.: 24/3533

Oslo, 31. august 2024

HØRINGSUTTALELSE FRA RETTSPOLITISK FORENING – HØRING AV ENPERSONSUTREDNING OM NORSK LOVREGULERING AV ADGANGEN TIL Å KREVE ERSTATNING FOR MENNESKE- RETTIGHETSKRENKELSER

1 Innledning

Rettspolitisk forening (RPF) er en uavhengig forening bestående av jurister, studenter i juridiske fag og andre interesserte. RPF arbeider blant annet for å forsvare rettsstatlige verdier og for å bedre den rettslige situasjonen til sosialt vanskeligstilte grupper.

2 Kommentarer til forslaget

2.1 Overordnet om forslaget

RPF er overordnet svært positive til forslaget om å innføre en hjemmel i norsk rett om oppreisningserstatning for menneskerettighetskrenkelser.

Etter RPFs syn har EMK artikkel 13 og SP artikkel 2 nr. 3 alltid utgjort et tilstrekkelig hjemmelsgrunnlag for å tilkjenne økonomisk erstatning for menneskerettsskrenkelser. Samtidig er det tydelig at det både er et behov for og vil være hensiktsmessig å lovfeste et slikt hjemmelsgrunnlag i norsk rett. Dette vil bidra til forutsigbarhet for den enkelte, samt å sikre at retten til et effektivt rettsmiddel blir reell.

På denne bakgrunn støtter vi Larsens konklusjon om at retten til oppreisningserstatning bør lovfestes. Selv om staten har en viss skjønnsmargin til å velge et egnet middel for å reparere en menneskerettsskrenkelse på enkelte områder, skal erstatning alltid være tilgjengelig. I noen tilfeller, som ved krenkelser av retten til liv og torturforbudet, er også staten pliktig til å utbetale erstatning. Lovforslaget bidrar i så måte til å tydeliggjøre at menneskerettsskrenkelser i visse tilfeller kun kan repareres ved at den enkelte tilkjennes oppreisningserstatning for denne krenkelsen.

Å regulere adgangen til å kreve erstatning i norsk rett for menneskerettsskrenkelser fremstår derfor som et viktig bidrag for å sikre at Norge overholder sine menneskerettslige forpliktelser etter EMK og SP.

2.2 Kommentarer til kapittel 9 om den foreslåtte ordlyden i ny § 4 A-1

RPF mener at den foreslåtte ordlyden i ny § 4A-1 er god. Vi har likevel følgende merknader:

For det første mener vi at *“andre offentlige instanser”* må inkluderes i ordlyden som ansvarssubjekt, ettersom andre instanser utover stat og kommuner kan ilegges erstatningsansvar etter EMK artikkel 13. Vi mener dette bør tydeliggjøres.

For det andre er vi enige i Larsens vurdering om at foreldelsesreglene bør inntas i den nye hjemmelen. Det er hensiktsmessig at regelen er samlet i lovverket, for å sikre tilgjengelighet for den enkelte borger. Videre støtter vi også forslaget om at hjemmelen inkluderer et skjønnsmessig unntak fra foreldelsesreglene. For den enkelte kan det være utfordrende å bli bevisst at ens menneskeretter er krenket. RPF mener derfor det vil være i strid med den alminnelige rettsoppfatning dersom man blir avskåret fra kompensasjon som følge av foreldelse av kravet.

Til sist er vi enige i at hjemmelen bør utformes slik at domstolene kan utøve konkret skjønn i den enkelte sak. Samtidig er det også fremhevet i utredningen at praksis rundt bruken av EMK artikkel 13, både nasjonalt og i EMDs egen praksis, er uklar. Dette har også blant annet blitt fremhevet av Oslo tingrett i saken TOSL-2021-107095 punkt 5.2. RPF mener på denne bakgrunn at det er viktig med grundige og detaljerte lovforarbeider til bestemmelsen, som utpensler klare retningslinjer og sentrale momenter i vurderingen som må foretas. På denne måten vil man få sikret en likeartet praksis som er i tråd med retten til et effektivt rettsmiddel.

2.3 Øvrige merknader til forslaget

2.3.1 Også øvrige konvensjoner inntatt i mrl. bør inkluderes i oppreisningshjemmelen

RPF mener at de øvrige konvensjonene inntatt i menneskerettsloven også bør inkluderes i den foreslåtte hjemmelen. Andre høringsinstanser, blant annet LDO, har tatt til orde for dette. Vi slutter oss til høringsinstansene som støtter dette synet.

For det første mener vi at det gir et uheldig signal dersom enkelte konvensjoner i menneskerettsloven utelates fra den nye hjemmelen. Samtlige konvensjoner er gitt forrang foran norsk lov, jf. mrl. § 3, jf. § 2. Det er rett nok kun EMK og SP som inneholder et uttrykkelig krav til et effektivt rettsmiddel, men RPF mener at norske myndigheter står fritt til å strekke seg lengre enn minimumskravene. Derfor bør også øvrige folkerettslige konvensjoner Norge har forpliktet seg til, og da særskilt de konvensjonene som er inntatt i menneskerettsloven, inntas i lovhjemmelen.

For det andre mener RPF det er lite hensiktsmessig å avgrense hjemmelen til å kun inkludere EMK og SP av hensyn til fremtidige lovendringer. For eksempel fremgår det av Hurdalserklæringen at regjeringen ønsker å inkorporere CRPD i menneskerettsloven. Dette var nylig på høring, hvor et klart flertall støttet forslaget om å ta inn CRPD i menneskerettsloven. I alle tilfeller følger det av CRPD art. 4 a at staten har en plikt til å iverksette alle lovgivningstiltak eller andre tiltak som er

hensiktsmessige for å virkeliggjøre rettighetene i konvensjonen. Dette kan innebære en tilsvarende forpliktelse som retten til et effektivt rettsmiddel etter EMK artikkel 13 og SP. Ved å inkludere alle konvensjonene som er inntatt i menneskerettsloven, kan myndighetene sørge for at det ikke kreves ny lovendring hver gang en ny konvensjon innlemmes i menneskerettsloven. Alternativt bør det vurderes om det er en plikt for norske myndigheter å erstatte krenkelser av CRPD, samt KDK, RDK, BK og ØSK.

Til sist ønsker vi å fremheve at det fremstår som kunstig å utelate Grunnloven som grunnlag for å tilkjenne oppreisningserstatning for menneskerettsbrudd. Flere av menneskerettene i Grunnlovens kapittel E er identiske med rettighetene i EMK og SP. Det er lite sammenhengende at det ikke skal være mulig å kreve erstatning for menneskerettsbrudd med hjemmel i Grunnloven. Særlig uheldig er dette når menneskerettighetene inntatt i Grunnloven signaliserer hvilke verdier det norske samfunn bygger på, men ved krenkelser av disse sentrale rettsstatlige verdiene kan det likevel ikke kreves oppreisning for dette. I 2014 fremhevet Grunnlovsutvalget at en sentral årsak for å ikke lovfeste en slik adgang til oppreisningserstatning med hjemmel i Grunnloven var for å hindre grunnløse søksmål. Vi viser her til Larsens kommentar om at *“Som en velutviklet rettsstat kan ikke Norge godta at menneskerettskrenkelser ikke repareres fordi det er kostbart å reparere dem.”*, og at retten til et effektivt rettsmiddel og reparasjon til menneskerettigheter må trumfe eventuelle kostnader og prosessøkonomiske hensyn. Det er ingen grunn til å ikke likebehandle Grunnloven med EMK og SP, og RPF er derfor av den oppfatning at også Grunnloven må inntas som et hjemmelsgrunnlag for å kreve erstatning i ny § 4 A-1.

2.3.1 Til utredningens punkt 6.9.3 om fri rettshjelp

Avslutningsvis ønsker RPF å fremheve at forslaget om en lovfesting av en hjemmel for oppreisningserstatning for menneskerettighetskrenkelser er et viktig skritt, men det er også nødvendig å innføre tiltak som sikrer borgerne en reell mulighet til å håndheve sine menneskerettigheter. Vår erfaring er at en stor andel av dem som utsettes for menneskerettsbrudd er marginaliserte og sårbare, for eksempel minoritetsgrupper, fengselsinnsatte og personer som lever i fattigdom. For å sikre at alle kan ivareta sine menneskerettigheter og krenkelser av disse er det viktig å innføre faktiske tiltak som bidrar til å reparere disse bruddene. Vi viser derfor til Larsens punkt 6.9.3 om fri rettshjelp, og ønsker å benytte anledningen til å fremheve at blant annet en førstelinjetjeneste for rettshjelp bør innføres snarest mulig, samt at flere rettsområder inntas i rettshjelpsloven. En lovfestet rett betyr lite dersom man ikke får muligheten til å hevde den.

Vi takker for muligheten til å komme med innspill i denne høringsrunden.

Med vennlig hilsen

Kristine Hagle

Marte Lindholm

Rettspolitisk forening